

ZAKŁAD POPRAWCZY W BIAŁYMSTOKU

15-181 Białystok ul. 27 Lipca 89

<http://www.zp.bialystok.pl/>e-mail: biuro@zp.bialystok.pl

L dz 445/08

BIURO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH	
WPE.	2008 -11- 13
ZAL.	6/6..... NR. 118678.8

Białystok, dn. 2008-10-27

RPO 597667/08

Pan

dr Janusz Zagórski

2008 -11- 18

Dyrektor Zespołu

Prawa Karnego Wykonawczego

Biuro Rzecznika

Praw Obywatelskich

W odpowiedzi na Informacji o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w podległej placówce uprzejmie ustosunkowuję się do zawartych w niej uwag i wniosków:

W odniesieniu do sformułowanych zaleceń:

1. Wskazane jest podejmowanie pracy z rodziną, niezależnie od jej niewydolności pedagogicznej, ponieważ Zakład jest placówką, której zadaniem jest ochrona więzi rodzinnych.
 - Zakład Poprawczy w Białymstoku od wielu lat podejmuje planową pracę z rodzinami naszych wychowanków.
 - Organizujemy cykliczne spotkania z rodzicami, których celem jest zapoznanie z ofertą naszej placówki, programami wszystkich grup wychowawczych, przedstawienie warunków pobytu nieletnich oraz perspektyw ich rozwoju.
 - Wychowawcy poszczególnych grup resocjalizacyjnych wyjeżdżają do domów rodzinnych wychowanków – w celu zapoznania ich rzeczywistej sytuacji i podjęcia, czy też pogłębienia współpracy z rodzicami.
 - Wychowawcy poszczególnych grup wychowawczych są w stałym kontakcie telefonicznym z rodzicami wychowanków – czego dowodem są zapisy w dziennikach zajęć oraz IPR-ach wychowanków.

- Wychowawcy klas szkolnych na zakończenie każdego semestru przesyłają informacje do rodziców opisujące postępy edukacyjne ich dzieci.¹
- Istotną przeszkodą w podjęciu długofalowej współpracy z rodziną jest odległość dzieląca rodziny wychowanków od Białegostoku – tutejsza placówka jest jedyną tego rodzaju w Polsce, natomiast większość nieletnich pochodzi z południowej i zachodniej części kraju.
- Doprecyzowanie postulatów Przedstawicieli RPO, a nade wszystko zaproponowanie skuteczniejszych rozwiązań, niewątpliwie twórczo przyczyniłoby się do podniesienia efektywności resocjalizacji nieletnich ze szczególnym uwzględnieniem aspektu podtrzymywania więzi rodzinnych.

2. Wskazane jest przygotowanie zindywidualizowanej oferty dla każdego nieletniego skierowanego do tej placówki, w oparciu o § 59 pkt 1 rozporządzenia.

- Zindywidualizowana oferta dla każdego nieletniego skierowanego do placówki jest przygotowana, opracowana i realizowana.
- Z chwilą przyjęcia do Zakładu Poprawczego nieletni zapoznaje się z całościową ofertą resocjalizacyjną naszej placówki.²
- Już w czasie pobytu nieletniego w izbie przejściowej, jest on zapoznawany z Regulaminem Zakładu, systemem wychowawczo-terapeutycznym placówki, możliwościami kontynuowania nauki w szkołach Zakładu, perspektywami rozwoju we wszystkich działach Zakładu.
- Zapoznanie nieletniego przebywającego w izbie przejściowej z ofertą Zakładu przedstawia „Schemat obowiązkowych kontaktów w izbie przejściowej”, będący elementem Regulaminu izby przejściowej.³
- Równolegle przesyłana jest informacja do rodziców (opiekunów) nieletniego z zaproszeniem ich do współpracy.⁴
- W grupie wstępnej organizowane są spotkania informacyjne z kadrą i wychowankami pozostałych grup, podczas których prezentowane są ich programy, a wychowankowie grupy wstępnej mogą uzyskać szczegółowe odpowiedzi na pytania i wątpliwości związane z ich uczestnictwem w poszczególnych programach wychowawczych.
- W celu przybliżenia oferty resocjalizacyjnej grup wychowawczych poszczególne grupy opracowują informatory dla wychowanków grupy wstępnej, które przekazywane są również ich rodzicom.
- W ostatnim miesiącu pobytu nieletniego w grupie wstępnej zapoznaje się on z funkcjonowaniem wszystkich grup wychowawczych – uczestnicząc w wybranych zajęciach tych grup.

¹ Załącznik Nr 1 – kserokopia przykładowej informacji do rodziców przesyłanej przez nauczycieli szkół.

² Załącznik Nr 2 – Oferta resocjalizacyjna przedstawiana nieletniemu po przybyciu do placówki.

³ Załącznik Nr 3 – Schemat obowiązkowych kontaktów w izbie przejściowej (wychowankowie nowoprzybyli).

⁴ Załącznik Nr 4 – Treść listu do rodziców.

- Równolegle – podczas spotkania kadry internatu – prezentowana jest diagnoza nieletniego oraz wnioski do dalszej pracy resocjalizacyjnej i terapeutycznej.
- Na podstawie uzyskanych informacji oraz doświadczeń własnych zebranych podczas uczestnictwa w zajęciach grup resocjalizacyjnych – przy konsultacji z wychowawcami grupy wstępnej – nieletni określa grupę, do której chciałby zostać przyjęty.
- Nieletni zostaje przyjęty do grupy resocjalizacyjnej po spotkaniu w grupie, do której претендуje (tzw. „przyjęciówka”) – po uzyskaniu akceptacji zespołu wychowawczego danej grupy, doprecyzowaniu oczekiwań oraz wstępnym określeniu zasad pobytu w grupie resocjalizacyjnej.
- Podczas powyższego spotkania określone są też rodzaje i formy oddziaływań resocjalizacyjnych, do których nieletni zostanie włączony, z podaniem przewidywanego czasu ich trwania oraz zakres i sposób współpracy z rodziną i innymi osobami w celu doprowadzenia do integracji społecznej oraz do usamodzielnienia się, jak również sposób i kryteria oceny przebiegu resocjalizacji.
- Zindywidualizowana oferta jest wynikiem zintegrowania diagnozy, możliwości i preferencji nieletniego.
- Jesteśmy otwarci na propozycje rozwiązań alternatywnych w zakresie sporządzania oferty resocjalizacyjnej, co mogłoby mieć wpływ na podniesienie jakości pracy tutajszej placówki.

3. Konieczne jest traktowanie nieletniego w izbie przejściowej w sposób nienaruszający jego prawa do edukacji i godziwego rozwoju.

- W Zakładzie Poprawczym w Białymstoku wychowanków przebywających w izbie przejściowej traktuje się ze szczególną uwagą, nie naruszając ich praw do godziwego rozwoju – zgodnie z obowiązującymi w tej kwestii przepisami Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich.
- Prawo do edukacji jest w naszej placówce respektowane, a organizacja nauki szkolnej w przypadku nieletnich przebywających w izbie przejściowej odbywa się na podstawie obowiązujących przepisów prawa.

Zwracam się również z uprzejmym wnioskiem o uwzględnienie uwag do niektórych stwierdzeń zawartych w Informacji o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich:

1. Do zdania: „W dniu wizytacji w Zakładzie funkcjonowało pięć grup wychowawczych, z których każda działa w oparciu o odrębny program wychowawczy, stanowiący system wychowawczo-terapeutyczny.”
 - W dniu wizytacji w Zakładzie funkcjonowało sześć grup wychowawczych: Grupa II (wstępna), Grupa I (resocjalizacyjna), Grupa III (resocjalizacyjna), Grupa IV (resocjalizacyjna), Grupa V (readaptacyjna), Grupa VII (remotywacyjna).

- Struktura systemu wychowawczo-terapeutycznego ZP Białostok zawarta jest w Regulaminie Zakładu, natomiast opis funkcji poszczególnych grup wychowawczych zawierają programy wychowawcze, które przekazałem Przedstawicielom RPO.
2. Do zdania: „Grupa wychowawcza – wstępna (oznaczona liczbą rzymską jako I).”
 - Grupa wstępna jest oznaczona liczbą rzymską jako II.
 3. Do zdania: „Grupa wychowawcza – readaptacyjna – oznaczona liczbą – III.”
 - Grupa III nie jest grupą readaptacyjną.
 4. Do zdania: „Grupa wychowawcza – adaptacyjna (oznaczona liczbą – IV).”
 - Grupa wychowawcza Nr IV jest grupą resocjalizacyjną – grupa adaptacyjna to grupa wstępna.
 5. Do zdania: „Grupa wychowawcza – resocjalizacyjna (oznaczona liczbą – V)”
 - Grupa Nr V – jest grupą readaptacyjną.⁵
 6. Do zdania: „W zależności od oceny ograniczane są poszczególne przywileje, np. kieszonkowe zmniejszane jest o 5 zł (ocena dobra – 15 zł/na tydzień, ocena naganna – 5 zł/na tydzień, zakaz oglądania telewizji, zakaz wychodzenia z grupy.”
 - Powyższa zasada – polegająca na korelacji między dostępem do przywilejów, a postawą, zachowaniem, czy oceną wychowanka obowiązuje w większości systemów wychowawczych, terapeutycznych i pedagogicznych – nie stoi też w sprzeczności z przepisami prawa.
 7. Do zdania: „Od 4 miesięcy przebywał (...) wychowanek, który nie chciał być w grupie resocjalizacyjnej.”
 - Wychowanek w dniu 23 kwietnia 2008 r. został przyjęty do grupy wstępnej, lecz następnego dnia został umieszczony w izbie przejściowej, w związku z odmową wykonywania poleceń i dyżurów oraz zanegowaniem zasadności jakiegokolwiek wysiłku własnego przy realizacji codziennych obowiązków wynikających z Regulaminu Zakładu. Domagał się odtwarzacza muzyki MP-4, bo – jak twierdził – „muzyka i gry na automatach to całe jego życie, którego nie zamierza zmieniać”. Zachowywał się agresywnie, groził destrukcyjnymi zachowaniami, do zabójstwa włącznie.
 - Przez kilkanaście dni odmawiał opuszczenia izby przejściowej, żądając przeniesienia do innego zakładu poprawczego.

⁵ *Idea grupy readaptacyjnej (autorstwa niżej podpisanego), której szczegółowy program został przekazany Przedstawicielom RPO, spotkała się z aprobatą MS, czego dowodem jest zamiar utworzenia zakładu poprawczego readaptacyjnego, zawarty w projekcie Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości zmieniającym rozporządzenie w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich, który zawiera zapis: „po § 9 dodaje się § 9¹ w brzmieniu: „§ 9¹. Zakłady readaptacyjne są przeznaczone dla nieletnich, którzy: 1) przebywając w schronisku dla nieletnich lub w zakładzie poprawczym innego rodzaju czynnie lub biernie odmawiali uczestniczenia w procesie wychowania, edukacji i terapii, 2) w czasie pobytu w schronisku dla nieletnich uwalniali się sami lub co najmniej dwukrotnie nie wrócili z przepustki, a istnieją uzasadnione podstawy do przypuszczenia, że będą to czynić nadal, 3) co najmniej dwukrotnie dopuścili się czynów zabronionych w zakładzie poprawczym lub poza nim. 2. Readaptacja polega na: 1) zaplanowaniu i realizacji indywidualnych oddziaływań reedukacyjnych, 2) stosowaniu metod i form pracy związanych z dostosowaniem nieletniego do ustalonego w zakładzie porządku, 3) ograniczeniu możliwości korzystania z form zajęć charakterystycznych dla zakładów innego rodzaju, 4) zwiększonej ilości zadań i czynności o charakterze porządkowym oraz prac społecznie użytecznych.” Dodam, że autorem zapisu dotyczącego zakładu readaptacyjnego zawartego w ww. projekcie jest niżej podpisany.*

- W dniu 15 maja 2008 r. wyraził gotowość do zapoznania się przynajmniej z funkcjonowaniem grupy wstępnej – został więc ponownie do niej przyjęty, gdzie jego pobyt trwał około jednej godziny, gdyż w związku z agresją werbalną oraz próbą wszczęcia bójki z innym wychowankiem został ponownie umieszczony w izbie przejściowej.
 - Próby nakłonienia wychowanka do ponownego wyjścia do grupy wstępnej, w okresie wakacji były bezowocne.^{6/7}
 - Zgodnie z Regulaminem Zakładu Poprawczego w Białymstoku⁸ wystąpiłem o przeniesienie nieletniego do zakładu o wzmożonym nadzorze wychowawczym.
8. Do zdania: „Obecnie na terenie placówki nie jest realizowany program usamodzielniania, gdyż, zdaniem dyrektora, nie ma odbiorców kwalifikujących się do niego.”
- Program usamodzielniania wychowanków Zakładu Poprawczego został usunięty z Regulaminu Zakładu, a nie – jak sugeruje zapis – nie jest realizowany.
 - Proces usamodzielniania wychowanków jest zwieńczeniem procesu resocjalizacji i terapii w Zakładzie, realizowany jest więc w drugiej połowie roku szkolnego – na dzień wizyty Przedstawicieli RPO (początek września 2008r.) istotnie nie był realizowany – we wrześniu bowiem nie było jeszcze odbiorców kwalifikujących się do niego.
 - W okresie czerwiec-sierpień 2008r. program usamodzielniania był realizowany wobec 4 wychowanków, którzy po jego pomyślnym zakończeniu przebywają obecnie poza Zakładem w trybie art. 90 upn.
9. Do zdań: „...przydzielania za małej ilości proszku i środków higienicznych, złej jakości oferowanych przez placówkę środków, szczególnie pasty do zębów.” „...braku drugiego śniadania, zbyt dużej przerwy między posiłkami oraz małej ilości jedzenia (jeden chleb dzielony jest na 3 wychowanków).” „...lekceważenia i bagatelizowania różnych schorzeń, nie wydawania leków.”
- Wobec braku zaleceń w wymienionych kwestiach wnoszę, że powyższe zastrzeżenia nie znalazły potwierdzenia w rzeczywistości.
10. Do zdania: „W zakresie stosowania środków dyscyplinarnych: częstego używania najsurowszego z nich w postaci umieszczenia w izbie przejściowej.”
- Umieszczenie nieletniego w izbie przejściowej w myśl przepisów Rozporządzenia MS w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich nie jest środkiem dyscyplinarnym – rozporządzenie szczegółowo określa ich rodzaje.
11. Do zdania: W zakresie zajęć sportowych i spędzania czasu na wolnym powietrzu: zbyt rzadkiej możliwości wychodzenia na świeże powietrze – raz w tygodniu (w grupie wychowawczej V i remotywacyjnej VII wychowankowie dodali, że wychodzą tylko wtedy, gdy jest ładna pogoda).”

⁶ Załącznik Nr 5 – kserokopia notatki służbowej z dn. 16.06.2008r. sporządzona przez wychowawcę grupy wstępnej.

⁷ Załącznik Nr 6 – kserokopia notatki służbowej z dn. 27. 07.2008r. sporządzona przez wychowawcę grupy wstępnej.

⁸ III. 8. Regulaminu Izby przejściowej: „Brak pozytywnych zmian w postawie i zachowaniu wychowanka przez okres trzech miesięcy pobytu w izbie przejściowej skutkuje wystąpieniem o przeniesienie go do zakładu poprawczego o wzmożonym nadzorze wychowawczym.”

- W roku szkolnym 2007/2008 wychowankowie Grupy VII remotywacyjnej dwa razy w tygodniu wykonywali prace porządkowe na terenie placówki polegające na grabieniu liści, zwożeniu skoszonej trawy, odśnieżaniu. Zapisy w dziennikach zajęć grupy VII potwierdzają prawdziwość powyższych słów.
- Zakład Poprawczy w Białymstoku w roku szkolnym 2007/2008 realizował następujące zadania związane z pobytem wychowanków na świeżym powietrzu:

Lp.	Zadanie	Ilość zadań	Ilość WN*	Ilość nieletnich	WN – ilość nieletnich
1.	Wyjścia (przepustki) pod opieką.	224	0	430	0
2.	Wyjazd grupowy (obóz, rajd rowerowy).	3	0	29	0
3.	Samodzielna przepustka	290	0	290	0
4.	Urlop	57	1	57	1
5.	Prace gospodarcze wykonywane samodzielnie przez wychowanków na terenie posesji Zakładu. ⁹	47	1	141	2
6.	Prace społecznie użyteczne wychowanków na terenie posesji Zakładu wykonywane w ramach wyroków sądów.	78	0	4	0
7.	Prace gospodarcze i społecznie użyteczne na terenie posesji Zakładu wykonywane w ramach kontraktów i zobowiązań grup.	54	0	216	0
8.	Prace społecznie użyteczne wychowanków grupy VI na terenie posesji Zakładu.	60	2	360	3
RAZEM		813	4	1527	6

*WN – wydarzenia nadzwyczajne

12. Do zdania: „Celem wyjaśnienia Dyrektor wskazał na powód ograniczenia tego prawa z uwagi na ucieczki nieletnich z Zakładu.”

- Nie mogę potwierdzić słuszności powyższego zdania.
- Podczas rozmowy z Przedstawicielami RPO poinformowałem, że w związku z wystąpieniem w poprzednim roku szkolnym dwóch wydarzeń nadzwyczajnych skutkujących ucieczką trzech wychowanków grupy VII remotywacyjnej, zajęcia te we wrześniu 2008r. były wstrzymane – zgodnie z obowiązującymi w tej kwestii przepisami

⁹ Procedura włączania wychowanków do prac porządkowych, gospodarczych i społecznie użytecznych na terenie posesji Zakładu polega na umieszczeniu wychowanka na tzw. liście „na czarno”, które uprawnia nieletniego do uczestnictwa w zajęciach na terenie posesji Zakładu pod bezpośrednim nadzorem wychowawcy, nauczyciela, nauczyciela zawodu. Przywilej umieszczenia na liście „na czarno” wychowanek uzyskuje średnio po trzech-czterech miesiącach pobytu w grupie resocjalizacyjnej i spełnieniu warunków szczegółowych wynikających z poszczególnych programów grup. Po kilkutygodniowym uczestnictwie w zajęciach pod opieką na terenie posesji placówki oraz przy spełnieniu warunków wynikających z programów grup wychowawczych, nieletni może zostać umieszczony na tzw. liście „na białą”, która uprawnia go do poruszania się po terenie posesji Zakładu oraz uczestnictwa w pracach porządkowych, gospodarczych i społecznie użytecznych bez bezpośredniego nadzoru pracowników.

rozporządzenia¹⁰ – do czasu ustalenia nowych procedur, minimalizujących prawdopodobieństwo dokonania ucieczki przez wychowanków.

- Od października 2008r., tj. od momentu ustalenia nowych procedur podczas wykonywania prac porządkowych przez wychowanków Grupy V i VII oraz zapewnienia nad nimi właściwego nadzoru, uczestniczą oni w zajęciach na świeżym powietrzu.
 - Grupa V readaptacyjna dwa razy w tygodniu odbywa dyżur na ogrodzonym placu między budynkiem Zakładu, a budynkiem warsztatów szkolnych.
 - Grupa VII remotywacyjna dwa razy w tygodniu odbywa dyżur porządkowo-gospodarczy na terenie ogrodzonego placu rekreacyjnego.
13. Do zdania: „W zakresie korzystania z telewizji i innych zajęć kulturalno-oświatowych: braku równości w dostępie do oglądania telewizji (...), jednakże w innych grupach tylko chłopcy z oceną dobrą z zachowania), rzadko organizowanych zajęć plastycznych, sportowych, konkursów”.
- W pracy resocjalizacyjno-terapeutycznej nieletnich uzależnionych od środków odurzających i psychotropowych za istotniejsze uznajemy zajęcia mające na celu m.in. uzupełnienie braków edukacyjnych, uczenie wypełniania ról społecznych, czy przechodzenie treningu samoobsługi – zajęcia plastyczne, sportowe, czy konkursy są domeną raczej instytucji opiekuńczych.
 - Dostęp do różnego rodzaju przyjemności i przywilejów w grupach specjalnych – wstępnej, readaptacyjnej i remotywacyjnej jest ograniczony i uzależniony od zachowania i postawy wychowanka – szczegóły dotyczące specyfiki metod i form pracy wraz z uzasadnieniem ograniczeń zawarte są w programach poszczególnych grup wychowawczych, które przekazałem Przedstawicielom RPO.
14. Do zdania: „W zakresie zajęć wyrównawczych i terapeutycznych: braku terapii, organizacji zaledwie pojedynczych zajęć związanych z uświadamianiem szkodliwości nadużywania alkoholu i narkotyków.
- Powyższe uwagi zgłosili wychowankowie Grupy V readaptacyjnej – czyli wychowankowie, którzy zrezygnowali z oferty resocjalizacyjnej Zakładu.
 - W grupie readaptacyjnej raz w tygodniu odbywają się zajęcia socjoterapeutyczne prowadzone przez psychologa i pedagoga.
 - W grupie readaptacyjnej raz w tygodniu odbywa się grupowa terapia uzależnień prowadzona przez lekarza psychiatrę.
 - Służba zdrowia w ramach promocji zdrowia w oparciu o szczegółowy grafik przeprowadza cykliczne zajęcia dotyczące zagadnień związanych z uzależnieniem, wirusem HIV i HCV, etc – również dla wychowanków grupy readaptacyjnej.
 - Po godzinie 14.30 (po zajęciach szkolnych) nauczyciele szkoły prowadzą zajęcia wyrównawcze, w których mogą uczestniczyć wychowankowie wyrażający chęć uzupełnienia braków edukacyjnych – również wychowankowie grupy readaptacyjnej.

¹⁰ § 25. 1. Dyrektor zakładu dla zapewnienia bezpieczeństwa i porządku w zakładzie może na czas określony: (...) 3) wstrzymać lub ograniczyć zajęcia zespołowe” oraz § 21. 3. Realizując zadania, o których mowa w ust. 1 i 2, dyrektor zakładu uwzględnia: (...) 2) konieczność utrzymania bezpieczeństwa i porządku, w tym zabezpieczenia zakładu w sposób uniemożliwiający samowolne oddalenie się wychowanków z zakładu lub ich uwolnienie przez osoby z zewnątrz oraz inne bezprawne działania...

15. Do zdania: „Wychowankowie pod pojęciem terapii rozumieli indywidualne rozmowy o problemach z wychowawcą, ale mogli korzystać z niego tylko ci, którzy mieli ocenę dobrą ze sprawowania.

- Wychowankowie właściwie rozumieją pojęcie terapii indywidualnej, która polega właśnie na odbywaniu indywidualnych rozmów o problemach – w odróżnieniu jednak od rozmowy „zwyyczajnej” skupia się ona na poszukiwaniu przyczyn problemów wychowanka w nim samym, uświadomieniu wpływu na swoje życie i własnego w nim udziału oraz motywowaniu go do podjęcia starań w celu dokonania zmian.
- Terapia indywidualna ma uzasadnienie tylko w przypadku osób przynajmniej wstępnie gotowych do zmiany, wymaga minimalnego wglądu oraz pozytywnej relacji między rozmawiającymi – w przypadku wychowanków wrogo i roszczeniowo nastawionych do kadry terapia indywidualna jest nieefektywna i stanowi merytoryczne nieporozumienie.
- Terapia indywidualna w grupie readaptacyjnej prowadzona jest rzeczywiście wobec wychowanków z dobrą oceną ze sprawowania – to jest wobec tych wychowanków, którzy wobec zbliżającego się terminu opuszczenia przez nich zakładu poprawczego (np. ze względu na ukończenie 21 r.ż.), chcą jeszcze skorzystać z naszej pomocy (czego dowodem jest właśnie dobra ocena ze sprawowania – a nie czcze deklaracje).
- Celem zajęć indywidualnych w powyższym wypadku jest uwrażliwienie wychowanka na pokusy i trudne sytuacje, z którymi może zetknąć się podczas pobytu na wolności, nauczenie radzenia sobie z nimi, ukierunkowanie na podjęcie terapii w formach laboratoryjnych na wolności.
- Terapia indywidualna odbywa się w grupach resocjalizacyjnych – jako uzupełnienie terapii grupowej.

16. Do zdania: „Podczas rozmów z wychowankami, sześciu z nich zgłosiło, że pobyt w placówce zmienił ich na korzyść, jedna osoba odpowiedziała, że zmieniła się na niekorzyść, zaś 3 uznali, że pobyty w placówce w ogóle na nich nie wpłynęły.”

- 60% wskaźnik pozytywnych opinii wychowanków wydaje się być wysoki.

17. Do zdania: „Z analizy kwestionariuszy rozmów z wychowankami oraz bezpośrednich rozmów przeprowadzonych z pracownikami Zakładu wynika, że na terenie placówki nie funkcjonuje tzw. drugie życie. (...) Większość chłopców również dobrze oceniło pracę nauczycieli oraz wychowawców, którzy okazują chęć pomocy i do których można się zwrócić w każdej sprawie bez żadnych obaw.”

- Drugie życie to nie tylko jego szczególne przejawy, jak tzw. „grypsera”, „zasady”, „fala” czy „gnębienie kotów”, lecz każdy rodzaj aktywności interpersonalnej i społecznej dzieci i młodzieży, niedostępny dla kadry instytucji – bez względu na przyczynę tej niedostępności. Jest alternatywą dla nieakceptowanego – bo niezrozumiałego – oficjalnego, „pierwszego życia” prezentowanego przez instytucję. Ten brak zrozumienia i akceptacji wynikać może np. z faktu werbalizowania przez kadrę systemu wartości i norm niewiele mającego wspólnego z jej rzeczywistym sposobem postępowania.
- M. Kosewski uważa, że drugie życie jest ściśle powiązane z funkcjonowaniem personelu instytucji, wynikając ze swoistej wspólnoty interesów związanej z chęcią przetrwania obok siebie w trudnych dla obu stron warunkach. „Zarówno funkcjonariusze jak i uwięzieni dbają, aby utrzymać istniejące status quo między dwiema organizacja-

mi – formalną i nieformalną w celu niedopuszczenia do zmian w strukturze i w zasadach funkcjonowania całej społeczności.”¹¹

- Pomimo deklarowanej walki z drugim życiem instytucji, jest ono nie tylko tolerowane, ale i podtrzymywane przez personel – będąc przy tym odbiciem wzajemnych relacji. Przyzwolenie kadry instytucji na istnienie tej formy funkcjonowania dzieci i młodzieży pozwala na regulowanie wewnętrznych spraw w systemie zgodnie z interesem kadry, a niekoniecznie za jej aktywnym udziałem. „Podkultura (...) trwałość zawdzięcza psychologicznej funkcjonalności: jako sposób na życie godne (proponuje nowe sposoby zachowania godnego urzeczywistniającego cenione elementarne wartości moralne) i jako sposób na przeżycie (ponieważ przy pomocy usprawiedliwień otwiera drogę do korzystnych kompromisów z administracją (...), bez których więzień uznany zostałby za buntownika, więźnia trudnego, wysoce niebezpiecznego lub zdemoralizowanego).”¹²
 - Podsumowując powyższe rozważania (autorstwa niżej podpisanego) – gdyby postępowanie pracowników Zakładu Poprawczego w Białymstoku uznawane było przez wychowanków za rzeczywiście niesprawiedliwe i nieuprawnione – w Zakładzie istniałoby drugie życie – jako swoisty regulator tej niesprawiedliwości i bezprawia.
 - Jestem przekonany, iż stwierdzenie braku „drugiego życia” w instytucji jaką jest zakład poprawczy jest dla Pracowników RPO nieczęstym doświadczeniem – szkoda, że niedocenionym.
18. Do zdania: „...w opinii pracowników Biura w Zakładzie niepokojąco często stosuje się względem wychowanków umieszczanie w izbie przejściowej, jako swoistą karę będącą zbędną uciążliwością z powodu braku propozycji wychowawczej ze strony Zakładu...”
- Umieszczanie nieletnich w izbie przejściowej odbywa się zgodnie z obowiązującymi w tej kwestii przepisami zawartymi w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich oraz z Regulaminem Zakładu Poprawczego w Białymstoku.
 - Umieszczanie nieletnich w izbie przejściowej traktowane jest w Zakładzie Poprawczym w Białymstoku jako ostateczność – gdy zastosowane środki dyscyplinarne nie przynoszą oczekiwanego efektu i nie skutkują poprawą zachowania wychowanka.
 - Przepisy dotyczące umieszczania nieletnich w izbie przejściowej, kryteriów umieszczenia oraz przypadków uzasadniających zastosowanie izby przejściowej, niewątpliwie wymagają doprecyzowania, uszczegółowienia i rozwinięcia.
19. Do zdania: „W § 25 i 44 rozporządzenie przewiduje umieszczenie w izbie przejściowej wychowanka na czas nie dłuższy niż 4 dni w określonym celu...”
- Nie mogę zgodzić się z powyższym.
 - § 25¹³ wskazuje, że nieletniego można umieścić w izbie przejściowej na czas określony – nie, jak sugeruje przytoczone zdanie – na czas nie dłuższy niż 14 dni.

¹¹ M. Kosewski, *Agresywni przestępcy*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1977, s. 257-261.

¹² M. Kosewski, *Ludzie w sytuacjach pokusy i upokorzenia*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1986, s. 155.

¹³ § 25. 1. Dyrektor zakładu dla zapewnienia bezpieczeństwa i porządku w zakładzie może na czas określony: (...) 4) umieścić nieletniego w oddzielnym pomieszczeniu mieszkalnym lub izbie przejściowej.

- W Zakładzie Poprawczym w Białymstoku w przypadku umieszczenia nieletniego w izbie przejściowej ze względów opisanych w § 25 czas umieszczenia jest każdorazowo określany.
 - § 44¹⁴ znajdujący się w Rozdziale 4 Rozporządzenia MS zatytułowanym „Szczegółowe zasady kierowania, przyjmowania, przenoszenia i zwalniania nieletnich w zakładach” wprost odnosi się do umieszczania w izbie przejściowej nieletnich nowo przybyłych do Zakładu – w tym wypadku istotnie umieszczenie może trwać nie dłużej niż dwa tygodnie.
 - Umieszczenie nieletnich w izbie przejściowej z powodów opisanych w § 25 i § 44 określa szczegółowo Regulamin Zakładu, który został zatwierdzony przez Prezesa Sądu Okręgowego w Białymstoku, po uprzedniej, wielokrotnej analizie Sędziego nadzorującego Zakład Poprawczy w Białymstoku oraz Okręgowego Zespołu Nadzoru Pedagogicznego przy Sądzie Okręgowym w Białymstoku.
20. Do zdania: „Analizując książkę pobytu w izbie przejściowej zauważono, że powodami umieszczenia w niej wychowanków było złamanie regulaminu polegające najczęściej na paleniu papierosów na terenie Zakładu, odmowie wykonania polecenia przełożonych, stosowanie agresji wobec wychowanków lub pracowników.”
- Łamanie Regulaminu Zakładu, odmowa wykonania poleceń, agresja wobec wychowanków lub pracowników wydają się być przesłankami, o których mówi § 25 Rozporządzenia MS w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich.
 - Wychowanek postępujący w powyższy sposób spełnia warunki zastosowania umieszczenia w izbie przejściowej, również w związku z § 58¹⁵ oraz § 61.¹⁶
21. Do zdania: „Ponadto, pracownicy Biura odnotowali również sytuacje bezprawnego umieszczania wychowanka w izbie przejściowej. Dotyczyło to nieletniego, który ukończył 18 lat i nie wyrażał woli kontynuowania nauki. W związku z tym, na czas zajęć lekcyjnych umieszczany jest w izbie przejściowej.”
- Nieletni, o którym mowa, odmawia skorzystania z oferty resocjalizacyjnej Zakładu – w związku z czym przebywa w Grupie V readaptacyjnej – przeznaczonej dla wychowanków odrzucających ofertę resocjalizacyjną Zakładu – domagając się jednocześnie korzystania z różnych przywilejów i przyjemności.

¹⁴ § 44. 1. Po przyjęciu do zakładu nieletniego umieszcza się w izbie przejściowej lub w grupie wychowawczej.
2. Umieszczenie nieletniego w izbie przejściowej może nastąpić na okres nie dłuższy niż 14 dni w celu:
1) poddania go wstępnym badaniom lekarskim, badaniom osobopoznawczym i zabiegom higieniczno-sanitarnym, 2) przeprowadzenia wstępnej rozmowy adaptacyjnej, 3) przygotowania planu indywidualnych oddziaływań resocjalizacyjnych, 4) utrzymania bezpieczeństwa i porządku w zakładzie, 5) zapobiegania agresji lub dezorganizacji życia w zakładzie.

¹⁵ § 58. Zakład, w ramach prowadzonej działalności resocjalizacyjnej wobec wychowanka, zapobiega i przeciwdziała: (...), 2) posługiwaniu się wyrazami lub zwrotami wulgarnymi, obelżywymi ...(...), 6) namowom do buntu, nieprzestrzegania regulaminu zakładu oraz zachowań agresywnych...

¹⁶ § 61. Wychowanek zakładu w czasie pobytu w zakładzie powinien: 1) przestrzegać regulaminu i rozkładu zajęć w zakładzie, 2) przestrzegać zasad bezpieczeństwa i powiadamiać przełożonych o zagrożeniach dla bezpieczeństwa osób, dla porządku, środowiska, zdrowia lub mienia, 3) uczestniczyć w procesie resocjalizacji, 4) wykonywać polecenia przełożonych, 5) odnosić się do wychowanków oraz innych osób z poszanowaniem ich godności, 6) dbać o stan zdrowia i higienę osobistą, 7) dbać o schludny wygląd i kulturę słowa, 8) utrzymywać czystość i porządek w pomieszczeniach, w których przebywa...

- Wspomniany nieletni otrzymał możliwość innego, niż pobyt w izbie przejściowej, spędzania czasu – w lipcu, sierpniu i na początku września 2008r. sprzątał pomieszczenia Zakładu, pomagał w pralni i w magazynie – otrzymując również z tego tytułu podwyższenie kieszonkowego.
 - W dniu 05 września 2008r. podczas odkurzania w pomieszczeniach księgowości ukradł z szuflady biurka pracownika Zakładu papierosy, w związku z czym został ukarany środkiem dyscyplinarnym w postaci nagany – odstąpiono również od złożonej oferty wykonywania przez nieletniego czynności porządkowych.
 - W związku z powyższym na czas zajęć szkolnych, tzn. w godzinach od 8.30 do 14.30 nieletni przebywa w izbie przejściowej na podstawie przytoczonego już zapisu § 25. Rozporządzenia MS w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich, który daje dyrektorowi możliwość umieszczenia nieletniego na czas określony w oddzielnym pomieszczeniu mieszkalnym lub izbie przejściowej dla zabezpieczenia bezpieczeństwa i porządku w zakładzie.
 - Opinia na temat nieletniego z dnia 2008-06-09 zawiera następujące uwagi: „Już podczas swojego pobytu w izbie przejściowej nieletni wyrażał swoje niezadowolenie z powodu umieszczenia go w naszej placówce, uważał, że został niesprawiedliwie potraktowany przez wymiar sprawiedliwości.(...) ...nie dostrzega swojej odpowiedzialności, lokuje odpowiedzialność za swój los na zewnątrz – to inni są nieżyczliwi i wrogo nastawieni do niego. Z jednej strony rości sobie prawa wobec dorosłych, z drugiej trudno jest mu się podporządkować dorosłym (szuka dziecięcej akceptacji bez jakichkolwiek wymagań, nastawiony jest głównie na korzystanie z przyjemności)”.
 - Opinia nieletniego z dnia 2008-09-12 zawiera m.in.: „...problemy pojawiły się (...) w sferze relacji interpersonalnych w grupie, szczególnie ze słabszymi wychowankami. (...) był wulgarny i złośliwy. Ignorował ich, np. udając, że nie słyszy na stołówce prośby podania kompotu, chleba. Potrafił też szydzić wyśmiewając ich brak umiejętności. (...) Takie zachowanie, dzielenie innych na lepszych i gorszych spotkało się z reakcją kadry w postaci rozmów indywidualnych i na forum grupy oraz ostrzeżeniu (...) o konsekwencjach. (...) Nie ma elementarnego wglądu w siebie, w swoją sprawczość, za wszystko obarcza inne osoby i instytucje. (...) Nie podobały mu się obowiązki samoobsługowe np. sprzątanie dokładne swojej sypialni, poranna higiena ciała, czy sprzątanie przydzielonych mu dyżurów w grupie i poza grupą. (...) Domagał się specjalnego, wyjątkowego traktowania. (...) Przejawia inklinacje podkulturowe. Dzieli wychowanków na lepszych i gorszych. Werbalnie dokucza słabszym...”
 - Rozumiem, że nie wypełnianie przez nieletniego podstawowych zadań, do których jest on prawnie zobowiązany w związku z § 61 rozporządzenia, nie budzi zastrzeżeń Przedstawicieli RPO – musi jednak spotkać się z przeciwdziałaniem kadry i dyrekcji placówki, chociażby ze względu na zapisy § 58 rozporządzenia.
 - Sytuacja nieletniego na wniosek Przedstawicieli RPO była przedmiotem analizy Okręgowego Zespołu Nadzoru Pedagogicznego w Białymstoku oraz Sędziego nadzorującego Zakład Poprawczy w Białymstoku.
22. Do zdania: „Takie wyjaśnienie budzi zastrzeżenia również w kontekście zasad ortodydaktycznych z zakresu pedagogiki specjalnej.”
- Zasad ortodydaktyki nie da się zastosować do osób odmawiających uczestnictwa w zajęciach szkolnych – stosuje się je do osób umyślowo upośledzonych uczestniczących w edukacji.

23. Do zdania: „Sytuacja w przypadku wymienionego nieletniego nie została uregulowana żadnymi przepisami wewnętrznymi placówki. Zakład też nie poszukuje rozwiązań dla takich nieletnich. Jest to wbrew przepisom mówiącym o potrzebie opracowania ofert, co jest obowiązkiem i zadaniem zakładu.”

- Obowiązkiem Zakładu jest opracowanie oferty resocjalizacyjnej i taka oferta została wychowankowi złożona – szczegóły opisano w pkt. 21.
- Wychowanek nie jest zainteresowany skorzystaniem z żadnej złożonej mu oferty - odrzucił ofertę Zakładu, w związku z czym umieszczony został w grupie readaptacyjnej, nie skorzystał również z danej mu możliwości wykonywania pracy porządkowych i społecznie użytecznych podczas zajęć szkolnych – dokonując kradzieży.
- Nieletni wyraża chęć do korzystania z przywilejów, wygod i nagród bez jakiegokolwiek pracy i wysiłku – rzeczywiście, nie jesteśmy gotowi złożyć oferty mogącej zaspokoić jego specyficzne wymagania i roszczenia.

24. Do zdania: „Porządek w izbie przejściowej nie gwarantuje wychowankom żadnych zajęć, ani resocjalizacyjnych ani rekreacyjno-sportowych na świeżym powietrzu.”

- Porządek w izbie przejściowej i Regulamin Zakładu gwarantuje nieletnim zajęcia edukacyjne, samokształcenie oraz kontakty indywidualne z pracownikami Zakładu.¹⁷
- Wychowankowie umieszczeni w izbie przejściowej wykonują prace porządkowe i społecznie użyteczne na terenie placówki – pod opieką strażnika.

25. Do stwierdzenia: „Opisany stan faktyczny, zastany przez przedstawicieli Rzecznika podczas wizytacji zapobiegawczej daje podstawy do stwierdzenia, iż powyższe przepisy są interpretowane w taki sposób, że ich stosowanie staje się zbyt uciążliwe dla nieletnich, a bardzo wygodne – nie wymagające wysiłku – dla kadry Zakładu.”

- Regulamin Zakładu, którego zapisy budzą wątpliwość Przedstawicieli RPO, opracowany jest w oparciu o przepisy Rozporządzenia MS w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich.
- Regulamin Zakładu został zatwierdzony przez Prezesa Sądu Okręgowego w Białymstoku po uprzednich, wielokrotnych analizach Sędziego nadzorującego Zakład Poprawczy w Białymstoku oraz Okręgowego Zespołu Nadzoru Pedagogicznego przy Sądzie Okręgowym w Białymstoku.
- Wszelkie wątpliwości związane z przepisami prawnymi i ich praktycznym zastosowaniem konsultowane są z Sędzią nadzorującym Zakład Poprawczy w Białymstoku.
- Nie mam wpływu na brzmienie, ani sposób sformułowania przepisów dotyczących nieletnich – nawet jeżeli zdaniem Przedstawicieli RPO są mało precyzyjne – wydaje się, że adresatem powyższych wniosków powinien być Minister Sprawiedliwości.

26. Do zdania: „ W okresie rozwojowym młodego człowieka ruch jest nieodzowny. W Zakładzie jest on zaś ograniczany.”

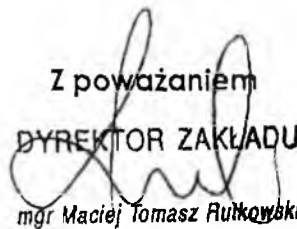
- W ramach zajęć szkolnych wychowankowie uczestniczą w lekcjach wychowania fizycznego.

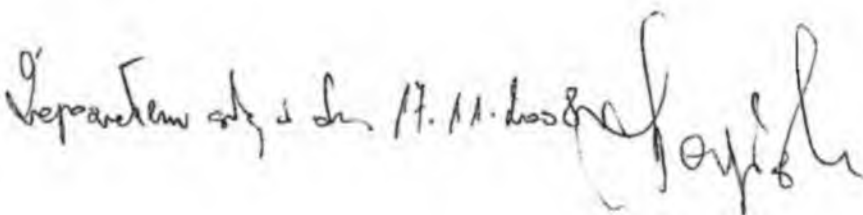
¹⁷ III. 3. Regulaminu izby przejściowej: „W czasie pobytu w izbie przejściowej kontakt z nieletnim nawiązują osoby kierujące procesem jego resocjalizacji, pedagog, psycholog, a także służba zdrowia.”

- Nauczyciel wychowania fizycznego organizuje dodatkowe zajęcia sportowe w każdą niedzielę.
 - Raz w tygodniu prowadzone są treningi „break-dance”.
 - Wychowankowie wszystkich grup wychowawczych korzystają z sali gimnastycznej.
 - W internacie funkcjonuje siłownia, z której korzystają wychowankowie.
27. Do zdania: „W treści Regulaminu odnotowano brak załączonego rozkładu dnia wychowanka w dzień powszedni oraz niedziele i dni świąteczne.”
- Nie znajduję formalno-prawnego uzasadnienia dla załączania rozkładu dnia wychowanka w Regulaminie Zakładu.
 - Rozporządzenie MS w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich nakazuje przedstawienie i zatwierdzenie rozkładu dnia wychowanka podczas Rady Zakładu.¹⁸
28. Do zdania: „W programach poszczególnych grup wychowawczych zawarte są „scenariusze pobytu”, czyli ogólny rozkład zajęć tygodniowych w poszczególne dni. Jedynie w Programie grupy V jest szczegółowy porządek każdego dnia – zgodnie z jego treścią w ciągu dnia nie są przewidziane zajęcia na świeżym powietrzu. Jest to niezgodne m.in. z Rozkładem dnia wychowanków Zakładu, w którym przewiduje się codziennie 45 min. zajęć sportowo-rekreacyjne na świeżym powietrzu lub w sali gimnastycznej.”
- Zapis w rozkładzie dnia wychowanka brzmi: „15⁴⁵ - 16³⁰ – czas do dyspozycji wychowanka, zajęcia sportowo-rekreacyjne na świeżym powietrzu, lub w sali gimnastycznej”.
 - Rozkład zajęć określa fakultatywnie rodzaj zajęć w tych godzinach – jeżeli jakaś grupa korzysta w tych godzinach z sali gimnastycznej – inna grupa wychowawcza z tej sali nie korzysta.
 - Nie ma technicznej możliwości, aby w godzinach 15⁴⁵ - 16³⁰ wychowankowie wszystkich grup wychowawczych jednocześnie przebywali w sali gimnastycznej.
 - Z sali gimnastycznej korzystają poszczególne grupy wychowawcze we wszystkie dni tygodnia w oparciu o szczegółowy grafik.
29. Do zdania: Nie odnotowuje się pobytów w izbie przejściowej, mimo, że jest to sui generis kara izolacyjna.”
- Pobytów w izbie przejściowej nie odnotowuje się w Księdze środków dyscyplinarnych, ponieważ umieszczenie w izbie przejściowej w myśl przepisów Rozporządzenia MS z dnia 17 października 2001r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich nie jest środkiem dyscyplinarnym.
30. Do zdania: „Z wpisów do Książki pobytu w izbie przejściowej wynika, że wychowankowie przebywają tam po kilka tygodni (nawet ponad miesiąc).”
- W okresie poddanym analizie, tj. od 15.03.2008 do 07.09.2008. wychowankowie umieszczeni w izbie przejściowej z powodów określonych w § 25 Rozporządzenia MS przebywali w niej od kilku godzin do 14 dni.

¹⁸ § 23. Rada zakładu opiniuje w szczególności: (...) 5) rozkład dnia i porządek zajęć w zakładzie, ...

- W siedmiu przypadkach czas pobytu nieletnich w izbie przejściowej był dłuższy – od kilkunastu dni do czterech miesięcy – czas pobytu wynikał z rezygnacji nieletnich z oferty zp i odmowy wyjścia do grupy wstępnej, braku gotowości do powrotu do grupy wychowawczej, złożenia pisemnej prośby o pozostawienie w izbie przejściowej.
31. Do zdania: „W Księżce nie odnotowuje się pobytu wychowanków, którzy nie korzystają z oferty szkolnej wobec czego na czas trwania zajęć umieszczani są w izbie przejściowej.”
- Pobyt w izbie przejściowej wychowanków nie korzystających z oferty szkolnej odnotowywano w księdze dyżurów strażnika pełniącego służbę przy izbach przejściowych.
 - Przyjęta praktyka nie wydaje się właściwa – od listopada 2008r. pobyty wychowanków w izbie przejściowej nie uczęszczających do szkoły będą odnotowywane w Księdze izb przejściowych.
32. Do zdania: „W krajowych przepisach nie ma unormowań prawnych, które gwarantowałyby nieletniemu codzienny dostęp do zajęć na świeżym powietrzu (...) Należy zatem jak najszybciej uregulować tę kwestię w polskim ustawodawstwie...”
- Popieram wniosek, lecz nie jestem jego adresatem.
33. Do zdania: „W aktach osobowych wychowanków brak jest, zakreślonych wymogami prawa, indywidualnych programów resocjalizacji i indywidualnych programów terapeutycznych, spełniających standardy określone przepisami;”
- Wszyscy wychowankowie-przebywający w Zakładzie Poprawczym w Białymstoku posiadają Indywidualne Programy Resocjalizacji i Indywidualne Programy Terapii.
 - Polskie prawo nie określiło standardów dotyczących indywidualnych programów terapii, o których wspominają Pracownicy RPO.
 - Opracowywanie i realizowanie przez pracowników ZP Białystok Indywidualnych Programów Terapii wynika z przestrzegania standardów zawodowych, a nie z przestrzegania nieistniejących przepisów prawnych.
 - Jestem osobiście zainteresowany sformułowaniem powyższych standardów w przepisach prawnych.

Z poważaniem
 DYREKTOR ZAKŁADU

 mgr Maciej Tomasz Rutkowski

Departament sędziowski
 17.11.2008

RZECZPOSPOLITA POLSKA
MINISTERSTWO SPRAWIEDLIWOŚCI

SEKRETARZ STANU

DWOiP.III.073-44/08

Warszawa, dnia 7 listopada 2008 r.

RPO-597667/08

BIURO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH	
WPL.	2008 -11- 12
ZAL.	NR 1186318

Pan

Janusz Kochanowski

Rzecznik Praw Obywatelskich

W nawiązaniu do pisma RPO-597667-VII-1106/08/KMP/JJ z dnia 23 października 2008 r. dotyczącego odniesienia się do uwag i wniosków zawartych w Informacji o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Poprawczym w Białymstoku, uprzejmie informuję, że przedstawione wnioski i uwagi zostały poddane analizie i będą stanowiły podstawę do przeprowadzenia czynności kontrolnych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich w 2009 roku.

Informuję jednocześnie, że w Departamencie Wykonania Orzeczeń i Probacji opracowano *Wykaz procedur związanych z bezpieczeństwem i organizacją pracy - obowiązujący we wszystkich zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich*. Procedury te dotyczą opracowania regulaminu izby przejściowej, prowadzenia dokumentacji wychowanka, udzielania nieletniemu pomocy psychologiczno – pedagogicznej.

Uprzejmie informuję, że wnioski wynikające z czynności prowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Poprawczym w Białymstoku zostaną zgłoszone do projektu ustawy - Prawo nieletnich, który to projekt obecnie jest w trakcie uzgodnień wewnątrzresortowych.

SEKRETARZ STANU
w Ministerstwie Sprawiedliwości

Marian Cichosz

BIURO

RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

RPO-597667-VII/1106/08/JJ/KMP

00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00

Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Warszawa, dnia 27 stycznia 2009 r.

Zespol Prawa Karnego
Wykonawczego

Pan
mgr Maciej Tomasz Rutkowski
Dyrektor Zakładu Poprawczego
ul. 27 Lipca 89
15 – 181 Białystok

1361846

Szanowny Panie Dyrektorze,

W odpowiedzi na Pana pismo z dnia 27 października 2008 r. (l. dz. 745/08), w którym odnosi się Pan do stwierdzeń zawartych w Informacji o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w podległej Panu Dyrektorowi placówce w dniach 9-10 września 2008 r., uprzejmie ustosunkowuję się do przedstawionych przez Pana uwag:

1. Odnośnie treści zawartych w pkt 1-5 (str. 3, 4 Pana pisma), wskazać należy, że z ustaleń poczynionych w czasie wizytacji wynikało, iż na terenie Zakładu funkcjonuje pięć grup wychowawczych. Tyle też zostało przekazanych pracownikom Biura RPO programów wychowawczych: „Program grupy wstępnej na rok szkolny 2007/2008”, „Program grupy remotywacyjnej”, „Program grupy III”, „Program prowadzenia grupy resocjalizacyjnej Nr IV”, „Program pracy z grupą wychowawczą Nr V”. Struktura systemu wychowawczo – terapeutycznego Zakładu ani Regulamin Zakładu, nie precyzują ile dokładnie grup resocjalizacyjnych funkcjonuje na terenie placówki. Wyodrębnione w nich zostały jedynie: grupa wstępna, remotywacyjna i readaptacyjna oraz grupy resocjalizacyjne. W związku z powyższym wyjaśniam, iż zebrany materiał oraz dostarczone kserokopie dokumentów wpłynęły na zapis stanowiący o liczbie grup, co po zweryfikowaniu – należy to przyznać – okazało się rozbieżne ze stanem faktycznym.

2. W pkt 8 (str. 5 przedmiotowego pisma) wskazał Pan, że program usamodzielnienia został usunięty z Regulaminu Zakładu. W kolejnym zdaniu wyjaśnia Pan, iż w dniu wizytacji pracowników Biura RPO program usamodzielnienia nie był realizowany, bowiem nie było jeszcze odbiorców kwalifikujących się do niego. W wyniku ustaleń osób wizytujących, w Informacji zostało napisane „Obecnie na terenie placówki nie jest realizowany program usamodzielniania, gdyż zdaniem dyrektora, nie ma odbiorców kwalifikujących się do niego”. Nie ma zatem sprzeczności pomiędzy Pana opinią w tej sprawie, a treścią zawartą w Informacji.
3. Ustosunkowując się do treści pkt 9 (str. 5) Pana odpowiedzi, należy nadmienić, iż zarzuty pod adresem Zakładu Poprawczego sformułowane zostały przez wychowanków w trakcie rozmów indywidualnych z pracownikami Biura RPO. Większość z nich została omówiona podczas podsumowania kończącej wizytację. Wówczas Pan Dyrektor odniósł się do nich, wyjaśniając między innymi kwestię braku drugiego śniadania, zbyt małej ilości środków higienicznych lub ich złej jakości. W sporządzonej przez pracowników Biura RPO Informacji kwestie te zostały zawarte w rozdziale „Rozmowy z wychowankami”, gdzie uwzględniane są wszelkie uwagi wychowanków wynikające z kwestionariuszy rozmów indywidualnych. W związku z powyższym, osoby wizytujące mają inne zdanie w omawianym zakresie niż Pan.
4. Możliwość spędzania czasu na wolnym powietrzu (pkt 11-12, str. 5-6 Pana pisma) ma istotne znaczenie, gdy weźmiemy pod uwagę wiek rozwojowy nieletnich. Standardy międzynarodowe traktują zagadnienia te nader poważnie, co zostało dokładnie opisane w Informacji. Krajowe uregulowania nie zawierają stosownych przepisów. Dlatego pracownicy Biura RPO – przykładając odpowiednią wagę do tej kwestii – sformułowali zarzut polegający na zbyt rzadkiej możliwości spędzania czasu na wolnym powietrzu. Nie chodzi zatem o bagatelizowanie problemu i podnoszenie, iż nieletni przebywali na świeżym powietrzu, gdyż grabili liście, zwozili trawę, czy odśnieżali. To także jest pobyt na świeżym powietrzu. Jednakże w opinii wizytujących, zajęcia na świeżym powietrzu nie są tożsame z wykonywaniem prac porządkowych na terenie placówki. Wychowankom powinien być zapewniony, w miarę możliwości, częsty dostęp do świeżego powietrza w formie rekreacji i

sportu. Zarówno Pan, jak i nieletni którzy zgłosili taki zarzut, są świadomi tego, że zdarzały się w placówce dłuższe okresy, w których nie mieli możliwości spędzania czasu na świeżym powietrzu. Tego stanu rzeczy nie wolno tolerować ani do niego dopuszczać pod jakimkolwiek pretekstem. Ponadto, sam Pan informuje również, iż w związku z wystąpieniem w roku szkolnym 2007/2008 wydarzeń nadzwyczajnych skutkujących ucieczką dwóch nieletnich, zajęcia te we wrześniu 2008 r. były wstrzymane; wznowione zostały w październiku 2008 r. Jednakże w trakcie podsumowania, na którym pracownicy Biura RPO starali się wyjaśnić tę kwestię, nie wspominał Pan o wprowadzeniu takiego zakazu do czasu ustalenia nowych procedur obowiązujących podczas wykonywania prac porządkowych.

5. Rozkład dnia wychowanka Zakładu Poprawczego w Białymstoku w roku szkolnym 2008/2009 przewiduje w godz. 15.45 – 16.30 czas do dyspozycji wychowanka, zajęcia sportowo-rekreacyjne na świeżym powietrzu lub w sali gimnastycznej. W Programie grupy V, który jako jedyny zawiera szczegółowy porządek każdego dnia, tylko raz w tygodniu, w poniedziałek w godz. 17.05-18.30, przewidziano zajęcia ruchowe, tj.: „porządki generalne na terenie sali gimnastycznej oraz zajęcia sportowe”. Nie ma natomiast zapisu gwarantującego realizację zajęć na świeżym powietrzu. Analiza powyższych dokumentów oraz zebrane uwagi wychowanków pozwalają stwierdzić, że zajęcia sportowo – rekreacyjne na świeżym powietrzu w wizytowanej placówce realizowane są w stopniu minimalnym (pkt 28, str. 13 Pana pisma).
6. W pkt 13 (str. 7 Pana pisma) odpowiedzi stwierdza Pan, iż „*w pracy resocjalizacyjno – terapeutycznej nieletnich uzależnionych od środków odurzających i psychotropowych za istotniejsze uznajemy zajęcia mające na celu m.in. uzupełnienie braków edukacyjnych, uczenie wypełniania ról społecznych, czy przechodzenie treningu samoobsługi - zajęcia plastyczne, sportowe, czy konkursy są domeną raczej instytucji opiekuńczych*”. W związku z tym, pragnę wskazać, iż zajęcia wymienione przez Pana w tej wypowiedzi nie dotyczą wyłącznie placówek opiekuńczych, bowiem przepis § 5 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji roku szkolnego w szkołach w zakładach poprawczych i w schroniskach dla nieletnich (Dz. U. z 2004 r., Nr 188, poz. 1947) wyraźnie

stanowi, iż dla wychowanków przebywających w zakładach poprawczych i w schroniskach dla nieletnich, w dniach wolnych od zajęć dydaktyczno-wychowawczych szkoła organizuje zajęcia wychowawczo-opiekuńcze z uwzględnieniem specyfiki pracy resocjalizacyjnej, a w szczególności:

1. zajęcia rozwijające zainteresowania i uzdolnienia uczniów (np. czytelnicze, plastyczne, teatralne, wokalnno-muzyczne);
2. zajęcia sportowe, turystyczne i krajoznawcze;
3. zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze dla wychowanków ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi;
4. prace porządkowe na terenie szkoły i porządkowo-usługowe w warsztatach szkolnych lub gospodarstwach pomocniczych;
5. prace społecznie użyteczne.

W opinii wychowanków, z którymi rozmawiali pracownicy Biura RPO, tego typu zajęcia są organizowane rzadko. Stąd też w sporządzonej Informacji zostało to Panu Dyrektorowi zasygnalizowane. Zatem to, co Pan kwestionuje, nie posiada odzwierciedlenia w obowiązujących przepisach prawa.

7. Słusznie Pan zauważył w pkt 14-15 (str. 7, 8 pisma), iż zarzuty dotyczące braku terapii, braku organizowania zajęć związanych z uświadomieniem szkodliwości nadużywania alkoholu i narkotyków, zgłosili wychowankowie Grupy V readaptacyjnej, którzy, jak Pan twierdzi, zrezygnowali z oferty resocjalizacyjnej Zakładu. Fakt, że właśnie ci wychowankowie zasygnalizowali brak tego typu zajęć – w sposób oczywisty dla profesjonalnej kadry resocjalizacyjnej – świadczy o potrzebie wprowadzenia terapii w tej grupie. Warto więc systematycznie przedstawiać wychowankom ofertę terapeutyczną Zakładu, wskazując na korzyści, jakie niesie za sobą uczestnictwo w niej. Informacje zgromadzone podczas indywidualnych rozmów wskazują, że nie tylko ci wychowankowie, którzy mają dobrą ocenę ze sprawowania oraz opuszczą wkrótce Zakład, chcieliby uczestniczyć w terapii indywidualnej. Wskazane byłoby także dość częste sondowanie opinii nieletnich przez pracowników. Warto rozważyć ukierunkowanie terapii na inne kwestie, aniżeli te związane z uwrażliwieniem wychowanka na cyt.: *„pokusy i trudne sytuacje, z którymi może zetknąć się podczas pobytu na wolności, nauczanie radzenia*

sobie z nimi (...)" (pkt 15, str. 8). Ponadto, terapia powinna przebiegać na każdym etapie pobytu nieletniego w Zakładzie. Jeżeli ma miejsce tylko w końcowej fazie pobytu, świadczy to o braku profesjonalnego podejścia do problemu oraz mija się z celem terapii. Należy również zauważyć, iż osoby wyrażające chęć uczestnictwa w terapii określają problem, nad którym chcą pracować, następnie wspólnie z terapeutą opracowują cele terapii. W podległej Panu placówce zasada ta nie znajduje odzwierciedlenia, gdyż to Zakład narzuca cel terapii, cyt: „(...) *uwrażliwienie wychowanka na pokusy i trudne sytuacje (...)*". Opisana przez Pana Dyrektora w pkt 15 pisma praktyka nie nosi znamion terapii. Nie stanowi należytej zachęty, lecz wiąże się nierozłącznie z presją i przymusem.

8. Pisze Pan również, że zasady ortodydaktyki stosuje się do osób umysłowo upośledzonych uczestniczących w edukacji (pkt 22, str. 11). Odwołując się do nauk pedagogicznych należy wyjaśnić, iż według O. Lipkowskiego zasady ortodydaktyki stosuje się wobec jednostek z odchyleniami od normy (które w skutek zaburzeń rozwojowych mają znaczne trudności w zdobywaniu potrzebnej wiedzy i umiejętności) od wczesnego dzieciństwa do wieku dojrzałego, jednostek upośledzonych, a także z pogranicza upośledzenia, a więc nie tylko głuchych, niewidomych, upośledzonych umysłowo – także dzieci, u których występują przejściowe stany upośledzenia lub zaburzeń, np.: dzieci chorych, zaniedbanych, wykolejonych. Ortodydaktyka nie ogranicza się tylko do szkoły specjalnej, zajmuje się bowiem kształceniem każdej jednostki, wobec której wskazania dydaktyki ogólnej nie są wystarczające. Jednostki te uczą się przede wszystkim w szkołach specjalnych, ale także w szkole normalnej, gdzie organizowane są klasy lub zespoły specjalne, uczą się w szpitalach i sanatoriach oraz zakładach wychowawczych i poprawczych (...)¹. Zdaniem pracowników Biura RPO, umieszczenie w izbie przejściowej wychowanka, który odmawia uczestnictwa w zajęciach szkolnych, budzi zastrzeżenia również w związku ze stosowaniem zasad ortodydaktyki. W przypadku wyżej wymienionego nieletniego zastosowanie mogłaby znaleźć na przykład zasada indywidualizacji, pomocy w procesie kształcenia, dominacji wychowania i aktywizacji w nauczaniu.

¹ Lipkowski Otton, *Ortodydaktyka*, w: Encyklopedia pedagogiczna, Warszawa 1993, s. 495.

9. Analizując treść pkt 30 (str. 13) Pana wypowiedzi stwierdzić należy, że w Książce pobytu w izbie przejściowej odnotowane zostały następujące przypadki wydłużonych pobytów:

- osoba A: 23.05.2008 – 9.07.2008 – 48 dni,
- osoba B: 10.06.2008 – 01.07.2008 – 22 dni,
- osoba C: 4.07.2008 – 23.07.2008 – 19 dni,
- osoba D: 18.07.2008 – 18.08.2008 – 30 dni,
- osoba E: 3.08.2008 – 19.08.2008 – 16 dni,
- osoba F: 08.08.2008 – 09.09.2008 – 31 dni,
- osoba G: 15.05.2008 – 10.09.2008 – 118 dni.

Jak sam Pan stwierdza, w okresie poddanym analizie „*wychowankowie umieszczeni w izbie przejściowej z powodów określonych w § 25 Rozporządzenia MS przebywali w niej od kilku godzin do 14 dni. W siedmiu przypadkach czas pobytu nieletnich w izbie przejściowej był dłuższy – od kilkunastu dni do czterech miesięcy – czas pobytu wynikał z rezygnacji nieletnich z oferty zp i odmowy wyjścia do grupy wstępnej, braku gotowości do powrotu do grupy wychowawczej, złożenia pisemnej prośby o pozostawienie w izbie przejściowej*”. Powody, które podaje Pan w tej wypowiedzi nie znajdują odzwierciedlenia w obowiązujących przepisach prawnych, a co za tym idzie nie uprawniają do osadzenia nieletniego na tak długi okres w odizolowanym pomieszczeniu.

10. Odnośnie pkt 33 (str. 14 odpowiedzi) uznać trzeba, że analiza losowo wybranych akt wychowanków daje podstawy do stwierdzenia, że nieletni posiadają Indywidualne Programy Resocjalizacji, jednakże nie są one prowadzone z należytą starannością, zgodnie z § 59 ust. 3 pkt 1-5 wymienionego wcześniej rozporządzenia. Analizowane Indywidualne Programy Resocjalizacji sporządzone zostały w sposób ogólny, nie uwzględniając indywidualnej sytuacji poszczególnych wychowanków. Należy jednak w tej sprawie zgodzić się z Pana uwagą, iż polskie prawo nie określa standardów dotyczących indywidualnych programów terapeutycznych. Dlatego też, Rzecznik Praw Obywatelskich będzie dążył do uregulowania tej kwestii w stosownych przepisach.

11. Umieszczenie nieletniego w izbie przejściowej z powodu wymienionego w § 25 ust.1 pkt 4 rozporządzenia nie jest środkiem dyscyplinarnym w myśl tego przepisu. Jednak z rozmów z wychowankami wynika, iż w ich odczuciu jest to najsurowsza kara, jaką stosuje się w Zakładzie. Także z Pana wypowiedzi wynika, że cyt: „*umieszczenie nieletnich w izbie przejściowej traktowane jest w Zakładzie Poprawczym w Białymstoku jako ostateczność – gdy zastosowane środki dyscyplinarne nie przynoszą oczekiwanego efektu i nie skutkują poprawą zachowania wychowanka*” (pkt 18, str. 9). Zatem opisana praktyka świadczy, iż wbrew przepisom prawa umieszczenie w izbie przejściowej jest najsurowszym środkiem dyscyplinarnym.

Wskazuje Pan również, iż w przypadku umieszczenia nieletniego w izbie przejściowej ze względów opisanych w § 25 ust.1 pkt 4 rozporządzenia, czas umieszczenia jest każdorazowo określany (pkt 19, str. 10 odpowiedzi). Tymczasem pracownicy Biura RPO nie odnotowali w analizowanej dokumentacji zapisów określających czas takiego umieszczenia. Ponadto, powody dla których wychowankowie trafiają do izb przejściowych nie są tożsame z wymienionymi w § 25 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia. Palenie papierosów, odmowa wykonania polecenia lub odmowa dalszego kształcenia nie są zachowaniami, które stanowią zagrożenie dla porządku i bezpieczeństwa zakładu. Wobec wychowanków, którzy zachowują się agresywnie w stosunku do innych nieletnich lub pracowników, mogą być stosowane odpowiednie środki przymusu bezpośredniego określone w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich. W myśl art. 95 a § 5 upn, środki przymusu bezpośredniego tj.: umieszczenie w izbie izolacyjnej i założenie pasa obezwładniającego lub kaftana bezpieczeństwa stosuje się wyłącznie wobec nieletniego umieszczonego w zakładzie poprawczym lub schronisku dla nieletnich, jedynie w przypadku usiłowania targnięcia się nieletniego na życie lub zdrowie własne albo innej osoby. Przepisy określają też czas zastosowania poszczególnych środków przymusu bezpośredniego.

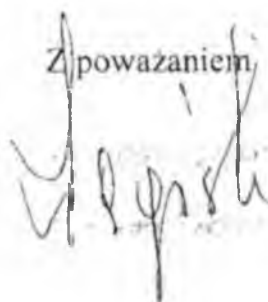
Przepis § 58 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich, na który powołuje się Pan w pkt 20 (str. 10 odpowiedzi), wymienia zachowania nieletnich, którym zakład powinien przeciwdziałać i zapobiegać w ramach prowadzonej działalności resocjalizacyjnej,

zaś przepis § 61 rozporządzenia określa obowiązki wychowanka. Jednakże rozporządzenie nie wskazuje, iż wychowanek postępujący w sposób wymieniony w tych przepisach spełnia tym samym warunki do umieszczenia go w izbie przejściowej. Określony tutaj stan prawny odnosi się również do sytuacji nieletniego umieszczanego w izbie przejściowej na czas zajęć szkolnych.

Jednocześnie informuję, iż stanowisko to podziela również Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji, o czym Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich zostało poinformowane w piśmie z dnia 16 stycznia 2009 r.

Ponadto zawiadamiam, iż do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęła odpowiedź z Ministerstwa Sprawiedliwości informująca, że przedstawione w Informacji wnioski i uwagi zostały poddane analizie i będą stanowiły podstawę do przeprowadzenia czynności kontrolnych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich w 2009 r. Wnioski wynikające z czynności przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Poprawczym w Białymstoku zostały również zgłoszone do projektu ustawy – Prawo nieletnich, który jest obecnie w trakcie uzgodnień wewnątrzresortowych. W wymienionym wyżej piśmie zawarta została także informacja, że w Departamencie Wykonania Orzeczeń i Probacji opracowano *Wykaz procedur związanych z bezpieczeństwem i organizacją pracy – obowiązujący we wszystkich zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich*. Procedury te dotyczą opracowania regulaminu izby przejściowej, prowadzenia dokumentacji wychowanka oraz udzielania nieletniemu pomocy psychologiczno – pedagogicznej.

Na koniec pragnę podkreślić, iż celem, jaki ma spełniać Informacja sporządzona w następstwie wizytacji pracowników Biura RPO, jest wskazanie wszystkich dostrzeżonych nieprawidłowości i mankamentów w funkcjonowaniu placówki, które polegają na naruszeniu praw umieszczonych w niej nieletnich lub mogą w przyszłości skutkować takimi naruszeniami.

Z poważaniem

Warszawa, dnia 27 marca 2009 r.

BIURO

RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

RPO-597667-VII-7020/11006/09/JJ

00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00

Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Pan Dyrektor

Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji

Ministerstwo Sprawiedliwości

Al. Ujazdowskie 11

00 – 950 Warszawa

Zp. 11006/09/JJ
Wniosek o zwolnienie

1078379

Szanowny Panie Dyrektorze,

W dniu 12 listopada 2008 r. do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęło pismo z Ministerstwa Sprawiedliwości z dnia 7 listopada 2008 r. będące odpowiedzią na Informację o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Poprawczym w Białymstoku (l. dz. DWOiP.III.073-44/08).

W wyżej wymienionym piśmie Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich zostało poinformowane, iż wnioski i uwagi zawarte w Informacji poddano analizie i będą one stanowiły podstawę do przeprowadzenia czynności kontrolnych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich w 2009 r.

W związku z powyższym na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001r. Nr 14, poz. 147 ze zm.), zwracam się z uprzejmą prośbą o przekazanie informacji czy wskazane przez Państwa czynności zostały już w bieżącym roku podjęte. Jeżeli tak, bardzo proszę o informację na temat ich wyników oraz systematyczne przesyłanie wniosków wynikających z realizacji czynności kontrolnych w wyżej wskazanych placówkach.

T. - 30.04.2009 r.

Z poważaniem

DR JÓZEF ZYGÓRSKI

ANALIZY

**RZECZPOSPOLITA POLSKA
MINISTERSTWO SPRAWIEDLIWOŚCI**

Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji

Al. Ujazdowskie 11
00-950 WARSZAWA Skr. Poczt. 33
Centrala tel. 52 12 888

DWOiP. III. 073-59/08

Warszawa *Zo Unifria* 2009 -04- 2 4
2009 r.

BIURO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH	
WPE.	2009 -04- 2 2
ZAL.	NR 1224408

597667/08

Pan

Janusz Zagórski

Dyrektor Zespołu Prawa Karnego Wykonawczego

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Dyrektore,

W nawiązaniu do pisma RPO-597667-VII-7020/11006/09/JJ z dnia 27 marca 2009 r. dotyczącego podejmowanych działań przez Ministerstwo Sprawiedliwości, w związku z uwagami i wnioskami zawartymi w Informacji o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Poprawczym w Białymstoku, uprzejmie informuję, że w 2009 roku zaplanowano czynności kontrolne we wszystkich zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich, obejmujące między innymi zagadnienia przedstawione przez pracowników Rzecznika Praw Obywatelskich w piśmie RPO – 597667-VII/08/JJ/KMP z dnia 22 października 2008 roku.

W grudniu 2008 roku wobec Okręgowych Zespołów Nadzoru Pedagogicznego określono kierunki zadań nadzorczych do realizacji w planie pracy OZNP na 2009 rok. Wśród nich znajdują się także działania zgodne z wnioskami przedstawionymi przez Rzecznika Praw Obywatelskich, a mianowicie:

1. Przestrzeganie praw nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich (§ 57, § 60, § 86 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 roku w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich, stosowanie nagród i środków dyscyplinarnych,

2. Analiza przypadków stosowania izby przejściowej – okresy, przyczyny umieszczenia, regulacje wewnętrzne stosowane przez placówkę w odniesieniu do przyczyn umieszczenia, zgodność umieszczenia w izbie przejściowej z przepisami § 44 i 51 wskazanego wyżej rozporządzenia.

Jednocześnie uprzejmie informuję, że do dnia 31 stycznia 2009 roku we wszystkich zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich opracowano *Wykaz procedur związanych z bezpieczeństwem i organizacją pracy*, w tym regulamin izby przejściowej, instrukcję prowadzenia dokumentacji wychowanka, procedurę udzielania nieletniemu pomocy psychologiczno – pedagogicznej. Zakłady dla nieletnich miały obowiązek dostosować ilość stosowanych procedur do tych, które wskazano w Wykazie. Analiza zapisów poszczególnych procedur jest przedmiotem kontroli wizytatorów DWOiP podczas planowanych lustracji problemowych.

Z powołaniem

ZASTĘPCA DYREKTORA DEPARTAMENTU
Wykonania Orzeczeń i Probacji

[Podpis]

Sławomir Pałka
sędzia

Zapoznana ckg w dniu 24.04.2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

RPO-597667-VII-7020/1 1006/09

00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Warszawa, 12 maja 2009 r.

Pan
Andrzej Czuma
Minister Sprawiedliwości
Prokurator Generalny

szanowny Panie Ministrze

W związku z pełnieniem przez Rzecznika Praw Obywatelskich zadań Krajowego Mechanizmu Prewencji, pracownicy Biura Rzecznika przeprowadzają wizytacje między innymi w podlegających Panu Ministrowi schroniskach dla nieletnich i zakładach poprawczych. W trakcie wykonywania tych czynności dostrzeżono w ostatnim czasie ważne kwestie wymagające podjęcia odpowiednich działań legislacyjnych.

Istotnym problemem jest bezprawne umieszczanie wychowanków w izbie przejściowej. Jej stosowanie uregulowano w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. z 2001 r., Nr 124, poz. 1359). Zgodnie z § 44 i § 51 wskazanego rozporządzenia, po przyjęciu do zakładu poprawczego lub schroniska, nieletniego umieszcza się w izbie przejściowej. Wobec nieletniego, który przebywa w zakładzie poprawczym, umieszczenie w izbie przejściowej może nastąpić na okres nie dłuższy niż 14 dni, w celu poddania go wstępnym badaniom lekarskim, badaniom osobopoznawczym i zabiegom higieniczno-sanitarnym. Może to także nastąpić w celu przeprowadzenia wstępnej rozmowy adaptacyjnej, przygotowania planu indywidualnych oddziaływań resocjalizacyjnych, utrzymania bezpieczeństwa i porządku w jednostce oraz w celu zapobiegania agresji lub dezorganizacji życia w jednostce. W przypadku przyjęcia do schroniska dla nieletnich, umieszczenie w izbie przejściowej może nastąpić na czas do 14 dni w celu poddania go wstępnym badaniom lekarskim, badaniom osobopoznawczym i zabiegom higieniczno-sanitarnym oraz w celu przeprowadzenia wstępnej rozmowy i sporządzenia podstawowej informacji o nieletnim. Natomiast w obu typach placówek § 25 ust. 1 pkt 4

rozporządzenia daje podstawę do umieszczenia nieletniego w izbie przejściowej na czas określony - również dla zapewnienia bezpieczeństwa i porządku. Przepis ten jest nieprecyzyjny i w praktyce prowadzi do sytuacji, w których nieletni umieszczani są w izbie przejściowej na zbyt długi okres czasu (odnotowano przypadki umieszczania nieletnich w izbie przejściowej na czas przekraczający nawet miesiąc).

Podczas wizytacji jednego z zakładów poprawczych zajęte były wszystkie izby przejściowe, w których przebywali wychowankowie umieszczeni w trybie § 25 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia. Analizując Książkę pobytu w izbie przejściowej zauważono, że powodami umieszczenia w niej wychowanka było złamanie regulaminu, polegające najczęściej na paleniu papierosów na terenie zakładu, odmowie wykonania polecenia przełożonych, stosowaniu agresji wobec innych wychowanków lub pracowników. Jeden z nieletnich, który ukończył 18 lat i nie wyrażał woli kontynuacji nauki, był z kolei umieszczony w izbie przejściowej na czas zajęć lekcyjnych. Jednocześnie przebywającym w niej wychowankom nie zagwarantowano żadnych zajęć resocjalizacyjnych, ani rekreacyjno - sportowych na świeżym powietrzu. Nieletni, z którymi rozmawiano w trakcie wizytacji wskazywali, iż umieszczenie w izbie przejściowej jest najsurowszą karą.

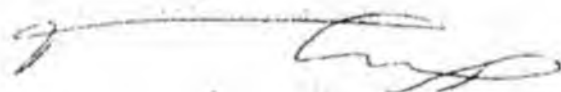
Sytuacja zastana w opisanej wyżej jednostce, jak i przykłady w innych placówkach wskazują iż ze względu na dużą częstotliwość stosowania izby przejściowej, ta bezprawna praktyka staje się niekiedy regułą w karaniu wychowanków. Stosowanie takiej postaci kary w stosunku do nieletnich jest w moim przekonaniu przejawem nieludzkiego, poniżającego traktowania i karania. Przetrzywanie nieletniego w izbie przejściowej jest nieracjonalną i niepedagogiczną karą izolacyjną która stoi w sprzeczności z wszelkimi oddziaływaniami wychowawczymi przyjętymi w systemie terapeutyczno - wychowawczym. Ponadto, takie postępowanie jest niezgodne z Regułami Narodów Zjednoczonych Dotyczącymi Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 45/113), stanowiącymi iż wszelkie postępowanie dyscyplinarne i związane z nim środki powinny mieć na celu zapewnienie bezpieczeństwa i ładu w życiu społecznym zakładu; nie powinny uwłaczać godności nieletnich, ani sprzeciwiać się głównym celom postępowania z nieletnimi w zakładzie, tj. pogłębianiu w nich poczucia sprawiedliwości, szacunku do siebie samych i do podstawowych praw przysługujących każdej jednostce (reguła 66). Wszelkie środki dyscyplinarne polegające

na okrutnym, nieludzkim lub poniżającym traktowaniu, w tym kary cielesne, umieszczenie w celi pozbawionej światła, przetrzymywanie w izolatce, albo jakiegokolwiek inne karanie mogące powodować zagrożenie dla fizycznego i psychicznego zdrowia nieletniego, powinny być bezwzględnie zabronione (...) (reguła 67).

Kolejnym problemem, który został dostrzeżony w wizytowanych placówkach, jest brak unormowań prawnych, które gwarantowałyby nieletniemu codzienny dostęp do zajęć na świeżym powietrzu. Ich zapewnienie należy uznać za niezbędne, biorąc pod uwagę potrzeby rozwoju psychofizycznego młodego człowieka, a także konieczność rozładowania złych emocji w przypadku młodzieży niedostosowanej. Brak odpowiednich przepisów prawnych w tym zakresie jest przyczyną ograniczania nieletnim dostępu do świeżego powietrza. Przykładowo, w jednej z wizytowanych placówek wychowankowie mogli wychodzić na zewnątrz budynku tylko raz w tygodniu, ze względu na ucieczki nieletnich, jakie miały miejsce w jednostce. Działania tego rodzaju stoją w sprzeczności z realizacją prawa do rozwoju oraz prawa do ochrony zdrowia. Takie ograniczenia są również niezgodne z art. 68 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w myśl którego prawo do ochrony zdrowia przejawia się również w tym, że władze publiczne popierają rozwój kultury fizycznej, zwłaszcza wśród dzieci i młodzieży. Dostęp do świeżego powietrza powinien być prawem nieletniego, a nie tylko przywilejem, analogicznie jak ma to miejsce w przypadku osób dorosłych pozbawionych wolności. Ci ostatni przebywając bowiem w jednostkach penitencjarnych, nawet jeżeli zostali zakwalifikowani do osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne lub poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu, mają prawo do codziennego, godzinnego spaceru.

W związku z powyższym, na podstawie art. 16 ust. 1 oraz ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r., Nr 14, poz. 147 z późn. zm.) uprzejmie proszę Pana Ministra o zajęcie stanowiska w przedstawionej sprawie i rozważenie potrzeby podjęcia inicjatywy ustawodawczej, zmierzającej do właściwego uregulowania zasad i warunków umieszczania nieletnich w izbie przejściowej oraz zapewnienia im w czasie pobytu w zakładzie poprawczym lub schronisku dla nieletnich prawa do codziennych zajęć na świeżym powietrzu.

z poważaniem

Rzeczpospolita Polska
Ministerstwo Sprawiedliwości
Sekretarz Stanu

Warszawa, dnia 05.06.2009 r.
BIURO RZECZNIKA
PRAW OBYWATELSKICH
WPŁ. 2009-06-09
ZAL. NR 1237624

DWOiP III 073 – 29/09

RPO-597667/08

Pan

Stanisław Trociuk

Z-ca Rzecznika Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku.

W odpowiedzi na pismo z dnia 15 maja 2009 r. (sygn. RPO-597667-VII-7020/11006/09) dotyczące funkcjonowania izb przejściowych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich oraz braku unormowań prawnych, które gwarantowałyby nieletnim przebywającym w w/w placówkach codzienny dostęp do zajęć na świeżym powietrzu, uprzejmie przedstawiam poniższe stanowisko.

Ministerstwo Sprawiedliwości na podstawie własnych czynności nadzorczych oraz analizy funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w stosunku do nieletnich, podobnie jak Rzecznik Praw Obywatelskich, dostrzega konieczność zmian w zakresie postępowania w stosunku do nieletnich. W tym celu opracowywane są plany i podejmowane działania zmierzające do kompleksowego uregulowania odpowiedzialności nieletnich, w tym pełnej regulacji postępowania wykonawczego, którego brak w obecnie obowiązującej ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r. (tekst jednolity Dz. U z 2002 Nr 11, poz. 109 ze zmianami). Kierunki tych planów i działań obejmują potrzebę nowelizacji ww. ustawy i wydanych na jej podstawie przepisów wykonawczych, również w zakresie uregulowań dotyczących gwarancji poszanowania praw nieletnich umieszczonych w zakładach i schroniskach. Wśród gwarancji tych uwzględnić należało będzie również problematykę wskazaną w Pana piśmie tj. zarówno sprawy dotyczące izb przejściowych (precyzyjne podstawy umieszczenia i maksymalny okres pobytu), jak również prawo codziennego dostępu nieletnich do zajęć na świeżym powietrzu.

T: 31/07/2009

określenie maksymalnego okresu pobytu), jak również prawo codziennego dostępu nieletnich do zajęć na świeżym powietrzu.

Niezależnie od prac nad nową ustawą w zakresie uregulowania odpowiedzialności nieletnich opracowany został projekt nowelizacji rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz.U. z 2001 r., Nr 124, poz 1359), w którym szczegółowo uregulowano techniczne i osobowe środki ochrony służące poprawie bezpieczeństwa w zakładach i schroniskach. Nowe regulacje wprowadzają w zakładach i schroniskach systemy ochrony, które różnicuje się w zależności od typu placówki poprzez zakres stosowanych w nich zabezpieczeń techniczno-ochronnych (ogrodzenia ochronne, ilość posterunków, monitoring, zabezpieczenia okien i drzwi). Nadto projekt określa szczegółowo zadania pracowników wykonujących funkcje ochronne w zakładach i schroniskach i nakłada na dyrektorów obowiązek opracowania planów ochronnych dla poszczególnych placówek.

Wprowadzenie przewidzianych w projekcie zabezpieczeń wpłynie niewątpliwie na wzrost bezpieczeństwa i ograniczy możliwość występowania zdarzeń nadzwyczajnych np. ucieczek nieletnich, które często stanowią podstawę ograniczania dostępu do korzystania ze spacerów i przebywania poza budynkami zakładu lub schroniska. Prace nad powyższą nowelizacją zostały już zakończone, a projekt skierowano do podpisania przez Ministra Sprawiedliwości.

Ponadto Ministerstwo Sprawiedliwości, do czasu wejścia w życie nowych regulacji, w ramach sprawowanego nadzoru będzie monitorować stosowanie istniejących obecnie regulacji dotyczących funkcjonowania izb przejściowych, kierując do dyrektorów zakładów i schronisk oraz kierowników okręgowych zespołów nadzoru pedagogicznego zalecenia sprawowania pełniejszej kontroli stosowania tej instytucji.

Dodatkowo, w ramach prowadzonych lustracji oraz wizytacji zakładów i schronisk, dokonana będzie ocena wykorzystania izb przejściowych, a dokumentacja związana z pobytem w tych izbach nieletnich poddana zostanie szczegółowej kontroli.

Analizie poddane zostaną również wewnętrzne regulacje zakładów i schronisk dotyczące zasad dostępu nieletnich do zajęć na świeżym powietrzu i zasadności wprowadzanych w tym zakresie ograniczeń. Zgromadzone w ten sposób informacje posłużą do wydania zaleceń pozwalających na możliwie najszerszy dostęp nieletnich do przebywania poza budynkami placówek.

W chwili obecnej Ministerstwo Sprawiedliwości, z uwagi na podejmowane pró-
by kompleksowego uregulowania rozpoznawczego i wykonawczego postępowania w
stosunku do nieletnich, nie przewiduje podjęcia prac nad kolejną nowelizacją przepi-
sów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w *spra-
wie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich* dotyczących wyłącznie zagad-
nień podnoszonych w Pana piśmie. Problematyka ta, w ramach sprawowanego nad-
zoru, pozostanie jednak w zainteresowaniu resortu sprawiedliwości.

Nadto w pracach nad kompleksowym uregulowaniem postępowania w stosun-
ku do nieletnich, będą podejmowane starania zmierzające do tego, aby postulowane
przez Pana zmiany, z uwagi na ich gwarancyjny charakter, znalazły swoje miejsce
nie w rozporządzeniu dotyczącym zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich,
lecz w ustawie regulującej to postępowanie.

Z wyrazami szacunku i sympatii:

SEKRETARZ STANU
w Ministerstwie Sprawiedliwości

Krzysztof Kwiatkowski

Zapoznaniem się w dniu 15.06.2009

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Janusz KOCHANOWSKI

RPO-597667-VII-7020/11006/09/JJ

00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Warszawa, 11/02/2010

Pan
Krzysztof Kwiatkowski
Minister Sprawiedliwości
Prokurator Generalny
Warszawa

1461057
+ 31.03.10

Kierze Panu Janu Košanowski

W dniu 9 czerwca 2009 r. do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęło pismo Pana Ministra z dnia 5 czerwca 2009 r. (l. dz. DWOiP III 073-29/09), będące odpowiedzią na moje wystąpienie w sprawie funkcjonowania izb przejściowych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich oraz braku unormowań prawnych, które gwarantowałyby nieletnim, przebywającym w tych placówkach, codzienny dostęp do zajęć na świeżym powietrzu.

W wyżej wymienionym piśmie wskazał Pan, iż Ministerstwo Sprawiedliwości podjęło działania zmierzające do nowelizacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich z dnia 26 października 1982 r. (tekst jednolity Dz. U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109 ze zm.). Ponadto zaznaczono, iż w pracach nad kompleksowym uregulowaniem postępowania w stosunku do nieletnich będą podejmowane starania zmierzające do tego, aby postulowane przeze mnie zmiany dotyczące funkcjonowania izb przejściowych oraz wprowadzenia prawa codziennego dostępu nieletnich do zajęć na świeżym powietrzu, z uwagi na ich gwarancyjny charakter, znalazły swoje miejsce w ustawie regulującej to postępowanie lub w przepisach wykonawczych wydanych na jej podstawie.

Nawiązując do kwestii codziennego dostępu nieletnich do zajęć na świeżym powietrzu pragnę nadmienić, iż brak unormowań prawnych w tym zakresie odnosi

się nie tylko do zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich, ale także do innych placówek, w których przebywają nieletni na mocy postanowienia sądu, to jest: policyjnych izb dziecka, młodzieżowych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii. W kwestii zagwarantowania prawa do codziennych zajęć na świeżym powietrzu nieletnim umieszczonym w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i socjoterapii zwróciłem się do Pani Minister Edukacji Narodowej, która w odpowiedzi podzieliła moje stanowisko w tej mierze.

Mając na uwadze powyższe, uprzejmie proszę o przekazanie informacji, czy wskazane przez Pana Ministra działania w zakresie zamian w funkcjonowaniu izb przejściowych oraz zagwarantowania nieletnim prawa do codziennych zajęć na świeżym powietrzu, zostały już podjęte. Ponadto, zwracam się z uprzejmą prośbą o przedstawienie aktualnej informacji o stanie i stopniu zaawansowania prac nad nowelizacją *ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich* oraz propozycji i kierunku zmian, które zostaną w niej wprowadzone.

Zam. sygn. 1200/12
Jan Lechowski

Rzeczpospolita Polska
Ministerstwo Sprawiedliwości

Sekretarz Stanu

Warszawa, dnia *M. 03.* 2010 r.

BIURO RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH	
WPL.	2010 -03- 16
ZAL.	NR <i>1303956</i>

RPO-597667/108

DWOiP III 073 – 21/10

Pan

dr Janusz Kochanowski

Rzecznik Praw Obywatelskich

2010 -03- 18

Szanowny Panie Rzeczniku.

W odpowiedzi na pismo z dnia 11 lutego 2010 r. (sygn. RPO-597667-VII-7020/11006/09/JJ), dotyczące funkcjonowania izb przejściowych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich oraz zasad korzystania przez nieletnich przebywających w ww. placówkach z zajęć na świeżym powietrzu, uprzejmie przedstawiam poniższą informację.

W piśmie skierowanym do Pana w dniu 5 czerwca 2009 r. (sygn. DWOiP 073-29/09) zwrócono uwagę na projekt nowelizacji rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz.U. z 2001 r., Nr 124, poz 1359), w którym szczegółowo uregulowano techniczne i osobowe środki ochrony służące poprawie bezpieczeństwa w zakładach i schroniskach. Uprzejmie informuje, że powyższe regulacje zostały wprowadzone Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 lipca 2009 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz.U. z 2009 r., nr 119, poz. 996). Nowe rozwiązania mają wpłynąć między innymi na ograniczenie możliwości występowania zdarzeń nadzwyczajnych np. ucieczek nieletnich, które często stanowią podstawę ograniczania dostępu do korzystania ze spacerów i przebywania wychowanków poza budynkami zakładu lub schroniska. To z kolei wpłynąć winno na szerszy niż dotychczas dostęp wychowanków do tego rodzaju zajęć.

Obecnie opracowywane są, w oparciu o ww. rozporządzenie, szczegółowe regulaminy dotyczące zapewnienia bezpieczeństwa w tych placówkach.

T: 30/06/2010

Ponadto, na szczeblu Ministerstwa Sprawiedliwości, przystąpiono do opracowania jednolitych dla wszystkich zakładów i schronisk procedur, w których między innymi znajdują się regulaminy izb przejściowych oraz opracowane zostaną zasady korzystania przez wychowanków z zajęć na świeżym powietrzu. Ponieważ jednak placówki posiadają obecnie bardzo zróżnicowane systemy zabezpieczeń, standaryzacja tych zasad jest skomplikowana. Z uwagi na te przeszkody zakończenie pierwszego etapu prac w tym zakresie przewidziano dopiero na 30 czerwca 2010 r.

Odnosnie prac nad nową ustawą o postępowaniu w sprawach nieletnich uprzejmie informuję, że Minister Sprawiedliwości zarządzeniem Nr 175-09-DSP z dnia 13 października 2009 r. powołał Zespół do przeprowadzenia analizy dotychczasowych oraz wypracowania nowych modelowych rozwiązań prawnych w zakresie problematyki nieletnich. Prace tego Zespołu obejmują zarówno postępowanie rozpoznawcze, jak i postępowanie wykonawcze.

Od chwili powołania powyższego Zespołu spotkał się on trzykrotnie, a najbliższe spotkanie wyznaczone zostało na kwiecień bieżącego roku.

Pragnę poinformować, iż nadesłane przez Pana pisma, w których podnoszona była problematyka funkcjonowania izb przejściowych i dostępu wychowanków do zajęć na świeżym powietrzu, zostały przesłane do ww. Zespołu w celu ujęcia tych zagadnień w jego pracach.

Na marginesie poinformować należy, że Ministerstwo Sprawiedliwości opracowało w bieżącym roku wąską nowelizację przepisów o postępowaniu w sprawach nieletnich, która jest obecnie na etapie konsultacji wewnętrznych.

Wśród zaproponowanych zmian między innymi wskazać można zmianę art. 40, pozwalającą umieszczać w policyjnej izbie dziecka nieletnich zatrzymanych w czasie samowolnego pobytu poza schroniskiem dla nieletnich lub zakładem poprawczym albo poza młodzieżowym ośrodkiem wychowawczym lub młodzieżowym ośrodkiem socjoterapii. Zatrzymanie w izbie będzie mogło nastąpić na czas niezbędny do przekazania nieletniego właściwej jednostce, nie dłużej jednak niż na 5 dni. W izbie będzie można również umieszczać nieletnich na czas uzasadnionej przerwy w konwoju, na czas niezbędny do doprowadzenia do sądu lub na badanie przez biegłego lub biegłych, na czas niezbędny do wykonania czynności na polecenie sądu.

W ocenie Ministerstwa Sprawiedliwości dotychczasowe przepisy dotyczące umieszczania nieletnich w policyjnej izbie dziecka były niewystarczające w stosunku do potrzeb praktyki związanej z koniecznością sprawnego prowadzenia postępowania względem nieletnich.

Zmiana przepisu art. 40 wynika również z potrzeby uwzględnienia doświadczeń sędziów rodzinnych w tych przypadkach, w których nieletni samowolnie oddalili się z młodzieżowego ośrodka wychowawczego lub młodzieżowego ośrodka socjoterapii, zostali zatrzymani i nie było możliwości ich niezwłocznego umieszczenia w ww. placówkach. Dotychczasowy niedostatek uregulowań tego praktycznego problemu wynika w dużej mierze z braku placówki typu interwencyjnego, która przejmowałaby opiekę nad nieletnim po jego zatrzymaniu w trakcie ucieczki i przed jego przekazaniem dyrektorowi ośrodka.

Z poważaniem

SEKRETARZ STANU
w Ministerstwie Sprawiedliwości

Staniław Chmielewski
Staniław Chmielewski